

Utdrag ur

VIKLAU KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2010

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Viklau kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningssprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.

Inventering av Vänge kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Tryckta källor

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland volym IV:3, 1952.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
o. 1140	Koret Uppfördes koret.	SvK
s. 1100-tal	Långhuset uppfördes kort efter att koret stod färdigt (SvK anger omkr. 1170).	GK, SvK
	Triumfkrucifix(SvK anger omkr. 1170).	GK, SvK
	Madonnabild (nu på SHM) (SvK anger omkr. 1170).	GK, SvK
	Dopfunt av Hegwaldr Posthumus (SvK anger omkr. 1130-1140).	GK, SvK
1249	Årtal enligt Strelow.	SvK
o.1250	Tornet, möjligen 1249.	GK, SvK
1262	Årtal enligt Taxuslistan kan enligt SvK ”möjligen avse någon målning skulptur eller annat okänt arbete”.	SvK
1320	Gravhäll över Botedis.	SvK
1641	Botedis gravhäll över Rasmus Sigsarve återanvändes.	SvK
1657	Gravhäll över Tommes Pedersøn, Store Vicker.	SvK
	Gravhäll över Hans Pedersen.	SvK
s. 1600-tal	Altaruppsatsen höggs.	GK
t. 1700-tal	Triumfkrucifixets baksida bemålades vilket visar att det då var upphängt fritt.	SvK
1710	”Lilla sänghustaket” uppgavs vara belagt med tegel.	SvK
1731	Inskription på korbänken.	SvK, Inskr.
1735	Altaruppsatsen och predikstolen målades.	SvK, GK, Inskr.
1737	Dopfunt.	GK, SvK, inskr.
1740(?)	Nummertavla.	SvK
o. 1750	Bänkarna målades i Magnus Möllers stil (rokoko).	SvK
1751	Timglas.	SvK
1755	Skriftefall.	SvK
	En läktare byggdes.	SvK
1756	Ljuskrone av mässing.	SvK
1764	Uppges ”kyrkogårdsplankan wara af Trä och behöfwa Reperation”.	SvK
1775	Läktare.	SvK
1786	Kyrkklockan göts av G. S. Meyer, Stockholm.	GKR, SvK
1794	Korbänk, förfärdigades av snickaren Engberg.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1796	Årtal skuret i klockstolens bjälkar.	SvK, Inskr.
1700-tal	Predikstolen och merparten av bänkinredningen tillverkades.	GK
1830	Över altaret på valvet var Karl XII:s namnschiffer målat med ”ragelirne”. ”Vid chorwalfvets slut en bjelke varpå Christus på korset och Maria illa arbetade och målade stå”.	ATA
1840	Spirstock.	GF
1842	Fönstret i långhusets N fasad togs upp.	SvK
1922	Madonnan var placerad på triumfbågens kragsten (fotografi), vilket också Säve uppger.	SvK
1850-tal/1852-1858	Genomgripande förändringar (de exakta årtalen skiftar med litteraturen, GK anger 1850-tal). Arbetet förestods av byggmästare Sjöstedt från Vall.	GK, SvK
	– Den halvrunda absiden revs till förmån för en raksluten sakristia.	GK, SvK
	– Murar höjdes och tak sänktes. Tjärade bräder låg på taken, dock inte på ”lilla sånghustaket” som var belagt med tegel.	GK, SvK
	– Altaruppsatsen förpassades till sakristian. Ny altaruppsats i form av målat kors (citrongult) inom målad nisch, målades av Herr Leutnant Ericsson. Övrig inredning målades brun.	SvK
	– Nytt altarskrank utfördes av Johan Thimgren, Orleifs.	GF
	– De båda S portalernas utformning ändrades.	SvK
	– Korets och sakristians fönster fick sin stickformiga form.	SvK
1862	En bristfällig sakristia fanns på ”norra sidan”. En fönsterluft på långhusets S fasad utvidgades, den fick samma utformning som fönstret i N fasaden men gjordes i ”götisk” stil (en tidningsartikel i GF anger att det skedde 1863 och preciserar att fönstret tidigare var rektangulärt).	SvK
		SvK, GF
1863	Ringkammaren var avskild från långhuset med en trävägg bakom vilken ca 30 träskulpturer stod, väggen revs och skulpturerna brändes. Delar av väggen verkar ha använts som barriär framför läktaren. Kyrkogården uppges vara kantad av lövträd, inga planteringar fanns innan.	SvK, GF
		SvK
1863	Kyrkans inre målades och inredningen målades brun (bänkar, bänkskärmar, dörrar, predikstol med baldakin m.m.) av målaren Fredrik Hansson från Sigsarve.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	En (orgel)läktare byggdes.	SvK, GF
	Ljuskrone av mässing.	SvK
1867	Ljuskrone av mässing.	SvK
1860-tal	Brunius och Lemke anger (böckerna gavs ut 1864 resp. 1868) att koret täcktes av kryssvalv (SvK ”Brunius såg det och meddelar – väl efter hörsägen – att där tidigare funnits ett vanligt kryssvalv).	SvK
1887	Nytt torn.	GF
1892	Delar av kyrkogårdsmuren dömdes ut, de höll på att vältras av trädkransen innanför densamma.	GF
1893	Kyrkogården omgavs av stenmurar, den S delen av muren revs för att ge sten till ett skolhus. Istället för stenmuren tillkom ett järnstaket kring den S delen av kyrkogården.	SvK
1906	Ett orgelharmonium/kammarorgel anskaffades.	SvK
1926-1937	En restaurering genomfördes med avbrott på ett par år(?) p.g.a. penningbrist (en tidningsartikel i GF anger åren 1930-1937, GK anger 1930 och 1937 och SvK anger 1926-1936). Restaureringsförlaget hade arbetats fram av arkitekt Sven Brandel. Ansvarig byggmästare var Reinh. Lydahl, Etelhem. Målningsarbetena utfördes av konservator Alfred Nilsson, dekorationsarbetarna av konstnär Bertil Bengtsson och Ivar Nestilus, Stockholm, övrig målning av Henry Johansson, Vänge.	GK, SvK, GF
	– Värmeledning (centralvärme) med pannrum under korgolvet utfördes av C. A. Hellström, Visby.	SvK, GF
	– Nytt golv lades in på betongbotten.	SvK, GF
	– Innertaket laserades (tidigare vitlimmat) och murytorna målades.	SvK, GF
	– Dörrar och fönster nymålades.	GF
	– Den berömda madonnabilden såldes till SHM (konserveras av Alfred Nilsson) och en replik tillverkades och placerades i kyrkan.	SvK, GF, ATA
	– Altaruppsatsen konserverades och placerades åter på altaret, även triumfkrucifixet konserverades.	SvK, GF
1926-1937	– De äldre inventarierna, som på 1800-talet blivit övermålade, återställdes nu till sin ursprungliga färgsättning (predikstol, bänkarna, korbänken, altarring, bekännelsepall). En tidningsartikel i GF anger dock att altarringen, bänkarna, och skärmen bakom korbänken nymålades.	SvK, GF
	– Bänkarna gjordes bekvämare vilket fick följden att två	SvK, GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	rader slopades p.g.a. platsbrist.	SvK, GF
	– Läktaren togs ned och dess barriär (delar av barriären som i sin tur är delar från väggen mellan långhus och ringkammare) sattes in som skärmar vid bänkarna längs S ingången.	ATA
	– Församlingen ansökte om att få täcka taket på tornet med ny träbeklädning.	ATA
	– Krucifixets grönaktiga bemålning med blom- och bladornament togs bort och ”behandlades i de gamla färgerna efter de fragment som funnos” och figuren kompletterades av konservator Alfred Nilsson (1933).	
1942	60 danska mynt hittades på kyrkogården.	GF
o. 1946	En gravhäll rengjordes, den kramlades fast i stigluckans murverk samt försågs med tak.	ATA
1950-1952	Kyrkogården utvidgades åt Ö – på den delen anlades rosplanteringar.	GF
1976	Oljepanna.	Inskr.
1977	Taken lades om enl. foton i GF-arkiv, beslutet togs 1976.	GF, ATA
1983-84	Underhållsarbeten: Sakristians trägolv lades om – i samband härmed hittades ca 30 bemålade putsstycken och delar av absidens sockel frilades.	ATA
1985	En omfattande restaurering genomfördes (GK anger 1984) efter förslag av arkitekt Kjell Abramson arkitektkontor AB.	GF, GK
	– Fasaderna rengjordes och korets och sakristians fasader putsades med KC-puts (de senares fasader var tidigare spritputsade). Befintlig puts på tornet togs bort. Tornets och långhusets (förhöjningen putsades och patinerades) fasader fogades.	GF
	– Tornhuven reparerades och försågs med invändig avvattning. Klockdäcket lades om.	GF
	– Stuprör monterades på kor- och långhustaken. Trasiga tegel byttes. Ny vindflöjel.	GF
	– Dragstag monterades.	GF
	– Fönstersnickerier beställdes. Långhusets N fönster byttes. Fönstret ovan S portalen tätades.	GF
	– Ny dörr i östgaveln. Ramp av kalkstensskivor ordnades innanför tornportalen. Långhusportalens trappa lagades med sten som klistrades fast och korportalen med C- bruk.	GF
1985	– Tornbjälklaget kompletterades med golvplank.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	– Väggar och tak invändigt rengjordes, taket målades. Kvadermålning i triumfbågen, dekorationsmålningar på Ö väggen i koret togs fram liksom sakristidörrarnas färg. Bräddtaken i kor och långhus målades med mager oljefärg.	GF
	– Korgolvets sandstensplattor avjämnades och kalkstenshällar lades på resterade ytor.	GF
	– Altaruppsatsen, predikstolen, triumfkrucifixet och nummertavlan konserverades av Marianne Korsman Ullman. Altarringens och bänkarnas färg förbättrades, den förra flyttades något.	GF
	– Altarskivan lades och sockeln putsades om.	GF
	– El-armaturer.	GF
1989	Orgeln byggdes av Septima Orgel AB, Umeå, användes tidigare som harmonium. I samband härmed ansökte församlingen att få ändra på bänkkvarteret närmast orgeln.	ISO, ATA
1995	Församlingen ansökte om ljusbärare i kyrkorummet.	ATA
2001	Dopfunten (från 1737) samt ett okänt antal gravhällar konserverades av Stenkultur i Stockholm AB.	GF
2002	Elringning.	GF
2006	Likvagnen konserverades av Katarina Schüssler, Byggnadshyttan.	GF
200X	Högtalare.	Muntl
2008	Fliseldning med panna i separat byggnad utanför kyrkogården NV om kyrkan.	Till

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GF	Gotlands fornsals arkiv
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
kh	kyrkoherde
Muntl.	Muntlig uppgift från församlingen.
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd IV:3, 1952.
t.	Tidigt
Till.	Tillsynsprotokoll 2009-06-17.